

KOMENTÁR **k ročnému výkazu o knižnici** **za rok 2010**

Štatistické výkazy KULT za rok 2010 knižnice spracovali a poskytli v tlačenej aj elektronickej forme pomocou automatizovaného systému Štatistika knižníc online. Knižnice ako prvé inštitúcie rezortu kultúry už po 5.-krát vyplnili elektronický formulár prostredníctvom internetu a odoslali ho priamo do databázy na MK SR. Ministerstvo pre knižnice bez prístupu na internet zabezpečilo tlačené formuláre. Bez nich zvládli spracovanie elektronických formulárov len verejné knižnice Nitrianskeho kraja - 343 knižníc. Ministerstvo zabezpečilo prehľadné spracovanie a priebežné vystavenie na webe vybraných štatistických údajov o knižniciach v rôznych tabuľkách vrátane štatistickej ročenky. Vytvorenie elektronického formulára s logickými kontrolami medzi údajmi uľahčuje knižniciam jeho vyplnenie. Regionálne knižnice a ústredné knižnice sietí špeciálnych knižníc metodicky usmerňovali jednotlivé spravodajské jednotky, pretože zapisovanie údajov do webového formulára realizovali aj niektoré ďalšie spravodajské jednotky - 43 % verejných knižníc a 70 % špeciálnych knižníc, prirodzene všetky vedecké knižnice. Zapisovanie údajov za 57 % verejných knižníc zabezpečili regionálne knižnice a za 30 % špeciálnych knižníc ústredné knižnice sietí špeciálnych knižníc. Svoju úlohu však napriek tomu zvládli včas. Vyplnenie jedného online formulára trvalo v priemere 50 minút.

Oddelenie pre knižničný systém SR Sekcie fondov v SNK skontrolovalo výkazy v tlačenej a elektronickej forme, opravilo chybné údaje v tlačенých a internetových formulároch a nahralo ich do databázy MK SR. Spracovanie sumárov realizovalo podľa požiadaviek odboru informatizácie MK SR a Štatistického úradu SR.

1. Verejné knižnice

Počet verejných knižníc v roku 2 010 bol 2547, čo je v porovnaní s rokom 2 009 celkový úbytok o 52 knižníc. Opäť došlo k nárastu počtu zrušených a stagnujúcich knižníc. V roku 2 010 bolo zrušených 13 knižníc, okrem nich boli údaje za 24 knižníc v jednotlivých častiach obcí pripočítané k hlavnej administratívnej jednotke a vykazujú sa ako pobočky. Niektoré verejné knižnice boli zlúčené so školskými a ich štatistické výsledky sa budú vykazovať v štatistike MŠ SR ako o školskej knižnici, niektoré zlúčené knižnice ostávajú v sieti verejných knižníc. Z celkového počtu 2 547 bolo 1 990 fungujúcich a 544 stagnujúcich knižníc, čo bol pokles fungujúcich oproti roku 2 009 až o 71 a nárast stagnujúcich o 32.

Celkový počet knižničných jednotiek (KJ) vo verejných fungujúcich knižniciach bol 16 854 591, znížil sa o 190 356 KJ, fond stagnujúcich knižníc predstavoval 1 326 482 KJ, zvýšil sa o 253 125 KJ. Došlo k výraznému poklesu prírastku knižničných jednotiek kúpou v porovnaní s rokom 2009 o 37 272 KJ (v r. 2009 bol pokles prírastku kúpou v porovnaní s r. 2008 o 22 431 KJ) na celkový prírastok kúpou 162 657 KJ, čo predstavuje len 1/7 odporúčaného prírastku. S ohľadom na úlohy a poslanie verejných knižníc, podľa počtu obyvateľov SR by podľa medzinárodnej knihovníckej organizácie IFLA mali mať ročný prírastok najmenej 1 milión KJ. Znížil sa aj počet titulov dochádzajúcich periodík o 721 na 7 303, k poklesu došlo aj pri zahraničných periodikách o 132 titulov na celkových 800 odoberaných zahraničných periodík, počet exemplárov dochádzajúcich periodík sa znížil o 857 na 8 842. Počet výpožičiek klesol o 391 879 (v roku 2009 sme zaznamenali pokles výpožičiek o 578 656, v roku 2008 o 1 004 674) na celkových 18 127 505 realizovaných výpožičiek.

Okrem využívania základných knižničných služieb, pretrváva tendencia nárastu využívania medziknižničnej výpožičnej služby (MVS) z iných knižníc – 27 540 realizovaných výpožičiek v roku 2010 a tiež zvýšený záujem o využívanie rešeršnej služby vo verejných knižniciach, ktorá v r. 2010 vzrástla o 645 rešerší na 5 203. Pretrváva tendencia spomalenia poklesu registrovaných aktívnych používateľov, z čoho možno usudzovať, že približne 9,3 % obyvateľstva SR sú stabilní používatelia - čitatelia verejných knižníc, pretože PC s internetom v knižnici môžu využívať aj bez registrácie v knižnici a rovnako bez registrácie sa môžu aj zúčastňovať na vzdelávacích podujatiach knižnice. Kým v roku 2009 sme zaznamenali ich úbytok o 10 681, v roku 2010 bol úbytok o 6 710 aktívnych registrovaných používateľov na celkových 506 248. Došlo k zmene metodiky vykazovania návštevníkov knižnice spolu, pretože osobitne sa začali vykazovať návštevníci online služieb. Preto bol zaznamenaný pokles návštevníkov o 203 243 na 6 012 431, avšak počet návštevníkov online služieb vykazovaný vo verejných knižniciach po 1.-krát bol 2 088 778. Sústavne stúpa počet

návštevníkov podujatí, v roku 2010 ich počet stúpol o 7 324 na 662 815. Výrazne vzrástol počet realizovaných vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí v knižniciach – o 1 576 na 26 599, v rámci nich vzrástol aj počet podujatí zameraných na informačnú výchovu na 7 712 podujatí.

V roku 2010 bolo 495 verejných knižníc s internetom pre verejnosť. Došlo k nárastu počtu PC s internetom pre verejnosť o 96 na celkový počet 1 879 PC. Pribudli knižnice s vlastnou webovou stránkou, v roku 2010 ich bolo 117, 80 knižníc má svoj elektronický katalóg na internete, čo bol nárast o 20, zaznamenali 949 119 vstupov do týchto katalógov. Knižnice po 1.-krát uviedli počet zodpovedaných dopytov v elektronických referenčných službách – 20 230 a počet vyhľadávaní v licencovaných elektronických informačných zdrojoch – 14 160. Používatelia mohli využívať 21 licencovaných internetových prameňov, čo bol nárast o 10. Využívanie elektronických služieb knižníc významne narastá a stáva sa prirodzeným sprievodným javom informatizácie a internetizácie spoločnosti, vedie k čiastočnému nahrádzaniu klasických knižničných služieb, pretože online katalógy sú využívané aj neregistrovanými používateľmi a dokumenty sú objednávané aj bez fyzických návštev knižnice.

Celkový počet pracovníkov sa opäť znížil, v roku 2010 až o 63 zamestnancov na 1 513, z nich vykonávalo knihovnícke činnosti 1 273 zamestnancov, čo bol pokles o 20. Pribudli zamestnanci knižníc s vysokoškolským knihovníckym vzdelaním o 12 na 104,55, iné vysokoškolské vzdelanie malo 173,51 zamestnancov, čo bol nárast o 18,51. Stredoškolské knihovnícke vzdelanie malo 695,78 pracovníkov, čo bol úbytok o 31,52.

Celkové náklady na činnosť verejných knižníc boli 20 471 980,45, čo bol pokles o 417 318,55 EUR (v roku 2009 bol nárast o 884 185 EUR, v roku 2008 bol nárast o 638 518 EUR). Zaznamenali sme tiež veľký pokles nákladov na nákup knižničného fondu o 301 934 EUR na celkových 1 402 764,63 EUR (v r. 2009 bol pokles o 143 952 EUR na celkových 1 704 699 EUR, v roku 2008 vzrástli náklady na nákup KF o 136 276 EUR oproti predchádzajúcemu roku). Znížili sa aj mzdové náklady o 136 060 na 10 456 837,86 EUR.

2. Vedecké knižnice

Počet vedeckých knižníc sledovaných v rezorte kultúry je 9. 3 akademické a zároveň špecializované vedecké knižnice sa vykazujú od roku 2007 len ako akademické v rezorte školstva: Slovenská ekonomická knižnica EU v Bratislave, Slovenská poľnohospodárska knižnica pri SPU v Nitre a Slovenská lesnícka a drevárska knižnica pri TU vo Zvolene.

Knižničný fond 9 vedeckých knižníc predstavoval 13 959 459 KJ, čo bol nárast o 113 103.

Celkový prírastok bol v roku 2 010 163 272 KJ, z toho prírastok darom bol 49 791 KJ. Podstatný prírastok kúpou, ktorý predstavuje aktívnu akvizíciu, sa znížil o 4 111 KJ na 39 172 KJ. Pokračuje tendencia nárastu počtu výpožičiek vo vedeckých knižniciach. V roku 2010 výrazne vzrástli -o 225 297 výpožičiek (v roku 2009 vzrástli o 54 108, v roku 2008 klesli o 65 670) na celkových 2 913 252 výpožičiek. Rovnako sme zaznamenali aj nárast registrovaných aktívnych používateľov vedeckých knižníc, hoci v predošlých rokoch dochádzalo k ich poklesu. V roku 2010 ich počet vzrástol o 10 971 na 72 824 aktívnych používateľov (v roku 2009 sa ich počet znížil o 8 730, v roku 2008 sa znížil o 13 126). Vzhľadom na zmenu metodiky vykazovania návštevníkov knižnice ich celkový počet sa znížil na 989 545, avšak osobitne boli po 1.-krát uvedení návštevníci online služieb, vo vedeckých knižniciach ich bolo zaevidovaných 3 494 958. Vzrástol aj počet návštevníkov podujatí vedeckých knižníc na 137 193. Univerzitná knižnica v Bratislave upravila metodiku vykazovania realizovaných podujatí a podujatí zameraných na informačnú výchovu, preto došlo k poklesu týchto údajov. Vedecké knižnice zorganizovali 1 416 vzdelávacích podujatí, z nich bolo 474 zameraných na informačnú výchovu.

Vo vedeckých knižniciach došlo k nárastu počtu PC s internetom pre verejnosť len o 10 PC na 428. Zaznamenali 1647 385 vstupov do svojich online katalógov, vytvorili 100 databáz, sprístupňovali 171 licencovaných elektronických informačných zdrojov, v ktorých zaznamenali 1 330 501 vyhľadávaní, odpovedali na 16 293 dopytov v elektronických referenčných službách.

Vedecké knižnice mali 872,71 zamestnancov, čo bol úbytok o 2,29, z toho 631 zamestnancov vykonávalo knihovnícke činnosti. Vysokoškolské vzdelanie malo 349 pracovníkov, čo bol úbytok o 11,

z toho vysokoškolské knihovnícke vzdelanie malo 151 zamestnancov. Stredoškolské knihovnícke vzdelanie malo 186 zamestnancov, čo bolo o 19 zamestnancov menej, než v roku 2 009.

Náklady na činnosť vedeckých knižníc sa znížili až o 2 116 300 EUR (v roku 2009 sa znížili o 4 761 796 EUR, v roku 2 008 sa zvýšili o 4 357 693 EUR v porovnaní s rokom 2007), pritom náklady na nákup knižničného fondu sa opäť znížili o 318 618 EUR (v roku 2009 sa znížili o 206 587,4 EUR, v roku 2008 sa znížili o 45 284 EUR v porovnaní s rokom 2007) na 703 892,11 EUR. Vynaložili 422 080,9 EUR na nákup 89 licencií a databáz. Mzdové náklady sa im znížili o 332 124 EUR na 6 550 648 EUR. Kapitálové výdavky sa zvýšili na 3 115 635,26 vďaka nárastu nákladov na automatizáciu o 1 196 947,63 EUR.

3. Špeciálne knižnice

Počet špeciálnych knižníc sa v roku 2010 znížil o 11 na 346 knižníc. Z celkového počtu bolo 307 knižníc fungujúcich, 35 knižníc stagnujúcich, 4 knižnice boli zrušené, z toho boli 2 lekárske, 1 technická a 1 vojenská. Medzi stagnujúcimi bolo 14 knižníc v sieti lekárskejších, 5 technických, 5 pôdohospodárskych, 3 v sieti knižníc múzeí a galérií, 5 v sieti ústavov SAV a 3 vojenské. Knižničný fond vo fungujúcich knižniciach sa znížil o 115 979 KJ na celkových 4 111 595 KJ, v stagnujúcich knižniciach bolo 175 201 KJ. Výpožičky sa sústavne znižujú, v roku 2010 o 55 474 (v roku 2009 o 9 444, v roku 2008 sa znížili o 72 864) na celkových 984 369 výpožičiek, znížil sa opäť aj počet registrovaných aktívnych používateľov o 2 382 (v roku 2009 o 1 393, v roku 2008 sa znížil o 8 200), celkovo uviedli 64 186 registrovaných aktívnych používateľov. Došlo k nárastu realizovaných podujatí o 473, na celkových 3 043. Zúčastnilo sa na nich 54 392 účastníkov, čo bol nárast o 620, celkovo mali 347 200 návštevníkov, čo bol nárast o 14 042, mali 118 235 návštevníkov online služieb. 127 špeciálnych knižníc uviedlo, že majú vlastnú webovú stránku, 41 malo online katalóg, čo bol nárast o 20, zaznamenali 132 706 vstupov do svojich elektronických katalógov. Verejnosť používala 141 PC s internetom, čo bol nárast o 51. Používatelia mohli využívať 93 licencovaných internetových prameňov, čo bol nárast o 32. Zaznamenali 16 390 vyhľadávaní v licencovaných elektronických informačných zdrojoch, pracovníci odpovedali na 26 269 dopytov v elektronických referenčných službách. V týchto knižniciach pracovalo 340 zamestnancov, čo bolo o 22 menej, než v roku 2 009. Vysokoškolské vzdelanie malo 114 pracovníkov, čo bol úbytok o 2, z toho vysokoškolské knihovnícke malo 60,7 – pokles o 0,8 pracovníka (prepočítaný počet) a 97,35 pracovníkov malo stredoškolské knihovnícke vzdelanie, úbytok o 11.

Náklady na činnosť špeciálnych knižníc boli 4 891 687 EUR, čo bol nárast o 450 683 EUR, na nákup knižničného fondu vynaložili 810 053,82 EUR, čo bol pokles o 279 498,7 EUR (v roku 2009 pokles o 228 005,5 EUR, v roku 2 008 sa špeciálnym knižniciam znížili náklady na nákup fondov o 459 877 EUR). Na nákup 11 licencií a databáz vynaložili 15 624,5 EUR. Znížili sa im aj mzdové náklady o 39 983 EUR na 2 005 307 EUR.

Jednotlivé tlačené výkazy s pečiatkou a podpisom štatutára zo všetkých spravodajských jednotiek sú archivované v Slovenskej národnej knižnici Martin – Oddelenie pre knižničný systém SR Sekcia fondov. Spracovatelia na nich vyznačili kódom 1 potvrdenie o súhlase (prípadne kódom 0 o nesúhlase) so zverejnením individuálnych údajov.

Spracovala: PhDr. Iveta Kilárová, CSc., Slovenská národná knižnica Martin